

УДК 339.92

**ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ У СВІТОВИЙ
ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР****Прямухіна Н. В.**, к.е.н., доцент кафедри фінансів, Черкаський державний технологічний університет**Прямухіна Н.В. Проблеми інтеграції України та її регіонів у світовий економічний простір.**

У статті досліджено основні блоки проблем, які перешкоджають інтеграційним процесам України до світового економічного простору: економічний, управлінський, ринковий. Обґрунтовано взаємозалежність і взаємообумовленість проблем та необхідність комплексного підходу щодо їх вирішення. Виділено проблеми, вирішення яких є першочерговим для розвитку нашої держави та її регіонів, а саме – корупцію та зовнішньоторгівельну політику. Визначено, що вплив корупційних механізмів спотворює структуру економічної системи, змінює пріоритетність галузей для розвитку регіонів, деформує інвестиційні потоки та механізм надання державної підтримки. Елементи архітектури економічного простору прагнуть отримати прибуток у найкоротші строки, тому поглиблюють цю проблему і підтримують ті сегменти, які спроможні її вирішити. В результаті зміна галузевих пріоритетів доходить до абсурду щодо стимулювання одних (менш важливих) і пригнічення інших (більш важливих) галузей і набуває кримінального характеру. Зовнішньоекономічна політика прямо пов'язана із реальною економікою, інвестиціями, інноваційними процесами та ін., тому визначена як вектор розвитку для території, інтеграційних процесів економічного простору. Реалізація економічної та соціальної політики в Україні в майбутньому буде значно залежати від того, наскільки успішно в країні буде реалізовуватися на практиці модель відкритої конкурентної економіки, що дозволить залучити до економіки України необхідні матеріальні, трудові, технологічні ресурси з одного боку, та використати зовнішні ринки для збуту вітчизняної продукції — з іншого. За таких умов перед Україною постає проблема вибору стратегічних партнерів та напрямів інтеграції у світовий економічний простір для досягнення поставленої мети. Сформульовано основні підходи, актуальні для забезпечення результативності подолання визначених проблем та зменшення їх негативних наслідків.

Pryamukhina N.V. Problems of integration of Ukraine and its regions into the world economic space.

In this paper the main blocks of problems that hinder integration processes of Ukraine to the world economic space: economic, managerial, market. Substantiates the interdependence and intersectional of issues and the need for an integrated approach to their solution. Selected problems, whose solution is a priority for the development of our state and its regions, namely, corruption and foreign trade policy. Determined that the impact of corruption distorts the structure of economic system, changing the priority sectors for development regions, distorts investment flows and the mechanism of providing state support. Architectural elements of the economic space aim to make a profit in the shortest possible time, therefore, exacerbate this problem and support those segments that are able to solve it. As a result, the shift of sector's priorities comes to the point of absurdity to stimulate some (less important) and suppression of other (more important) industries, and becomes criminal in nature. Foreign economic policy right connected with the real economy, investment, innovation processes, etc., so is defined as a vector of development for the areas of integration processes economic space. The implementation of economic and social policy in Ukraine in the future will greatly depend on how successfully the country will be implemented in practice the model of open competitive economy that will attract to the economy of Ukraine with the necessary material, labor and technological resources on the one hand, and use external

markets for domestic products. Under such conditions Ukraine faces the problem of choosing strategic partners and areas of integration into the world economy to achieve this goal. Formulated the main approaches that are relevant to ensure the impact of overcoming certain problems and reduce their negative effects.

Прямухina Н.В. Проблемы интеграции Украины и ее регионов в мировое экономическое пространство

В статье исследованы основные блоки проблем, которые препятствуют интеграционным процессам Украины до мирового экономического пространства: экономический, управленческий, рыночный. Обоснована взаимозависимость и взаимообусловленность проблем и необходимость комплексного подхода к их решению. Выделены проблемы, решение которых является первоочередным для развития нашего государства и его регионов, а именно – коррупцию и внешнеторговую политику. Определено, что влияние коррупционных механизмов искажает структуру экономической системы, меняет приоритетность отраслей для развития регионов, деформирует инвестиционные потоки и механизм предоставления государственной поддержки. Элементы архитектуры экономического пространства стремятся получить прибыль в кратчайшие сроки, поэтому усугубляют эту проблему и поддерживают те сегменты, которые способны ее решить. В результате смена отраслевых приоритетов доходит до абсурда по стимулированию одних (менее важных) и подавления других (более важных) отраслей и приобретает криминальный характер. Внешнеэкономическая политика прямо связана с реальной экономикой, инвестициями, инновационными процессами и др., поэтому определена как вектор развития для территорий, интеграционных процессов экономического пространства. Реализация экономической и социальной политики в Украине в будущем будет значительно зависеть от того, насколько успешно в стране будет реализовываться на практике модель открытой конкурентной экономики, что позволит привлечь к экономике Украины необходимые материальные, трудовые, технологические ресурсы с одной стороны, и использовать внешние рынки для сбыта отечественной продукции — с другой. При таких условиях перед Украиной встает проблема выбора стратегических партнеров и направлений интеграции в мировое экономическое пространство для достижения поставленной цели. Сформулированы основные подходы, актуальные для обеспечения результативности преодоления определенных проблем и уменьшения их негативных последствий.

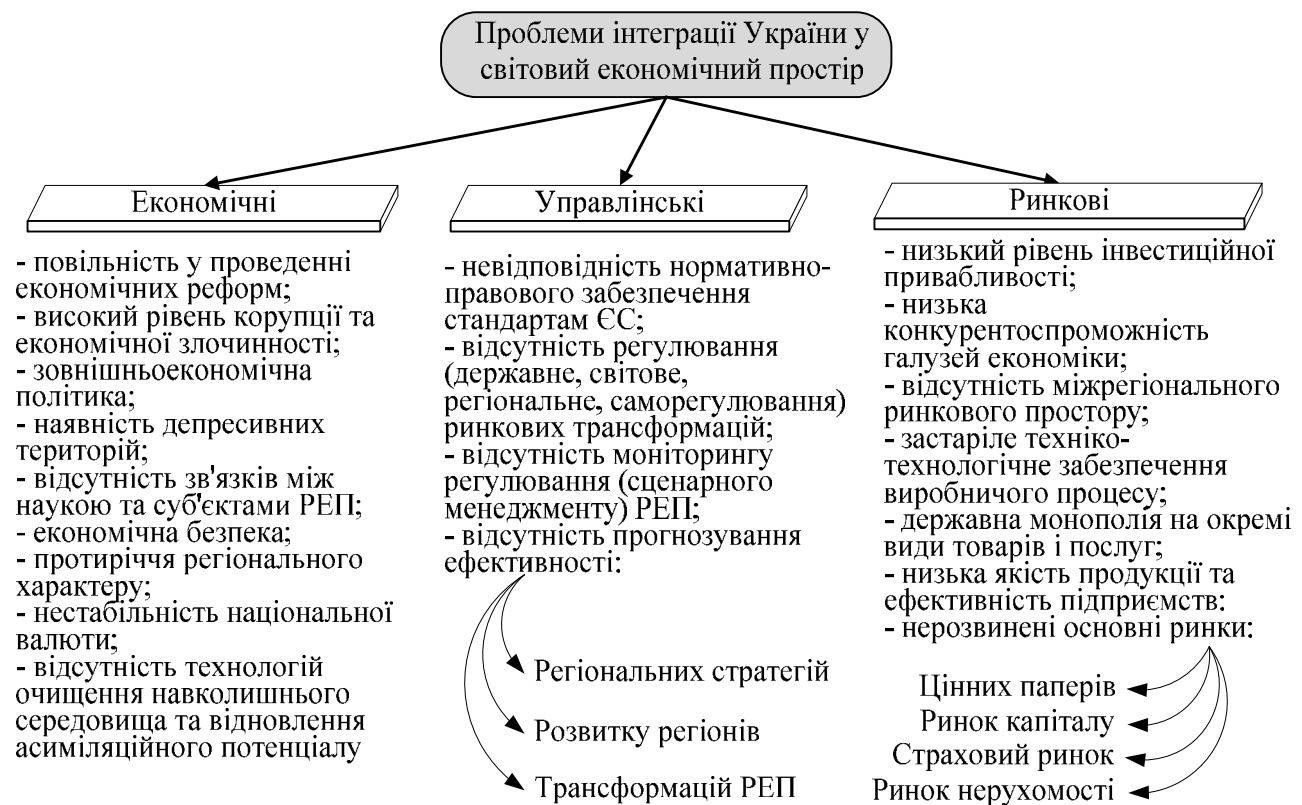
Постановка проблеми. Об'єктивна необхідність інтеграції України у світове господарство і розвитку її міжнародних економічних відносин безпосередньо впливає з потреб прискорення розвитку регіонального економічного простору країни та зростання потреб суспільства. В період ринкових трансформацій України першочергове значення має розробка фундаментальних наукових досліджень щодо вектора розвитку і регулювання регіонального економічного простору в умовах глобалізації світового господарства. Ця обставина є однією із причин того, що в Україні після проголошення державного суверенітету у внутрішній політиці були допущені стратегічні помилки, а пізніше, в процесі розгортання економічних реформ, їх наслідки набули хаотичного і непослідовного характеру.

Становлення України як незалежної держави супроводжувалось формуванням її економіки, в якій зміцнювались із відповідною переорієнтацією виробничо-територіальні утворення в межах регіональних економічних систем. Соціально-орієнтована модель розвитку, формування якої здійснюється в Україні, спрямована на задоволення матеріальних і духовних потреб населення і супроводжується трансформаційними зрушеннями в економічному просторі регіонів як складовій економічного простору країни. Але економічна ситуація в Україні характеризується асиметричним регіональним розвитком, зокрема у фінансовій забезпеченості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку інтеграції нашої держави у світовий економічний простір, що формуються на відповідних нюансах трансформаційних зрушень у регіонах, є об'єктом уваги вітчизняної і зарубіжної економічної науки. Їх досліджують І. Барановський, В. Гейць, З. Герасимчук, Т. Герко, Б. Данилишин, Л. Дейнеко, В. Кравченко, А. Лучка та інші. Водночас, проблеми трансформаційних зрушень економічного простору регіонів, які детально досліджуються науковцями, поки що комплексно вивчені не достатньо. Важливе коло питань, особливо економічних, ринкових та управлінських щодо розвитку територій в єдиному економічному просторі держави, досліджене лише фрагментарно, що вимагає проведення подальших фундаментальних досліджень у цьому напрямі.

Мета статті. Дослідити основні проблеми інтеграції регіонів України у світовий економічний простір.

Виклад основного матеріалу. Узагальнюючи класичні та сучасні підходи до конкретизації і систематизації основних груп проблем інтеграції України у світовий економічний простір [1,2], виділяємо у них три основні блоки: економічні; управлінські; ринкові. Розглянемо вміст цих блоків та розкриємо сутність основних, на нашу думку, проблем (рис. 1).



РЕП- регіональний економічний простір

*Розроблено автором

Рисунок 1 – Проблеми інтеграції України у світовий економічний простір

Ми виділяємо основні блоки і види проблем, зосереджуючи увагу на пріоритетних і найскладніших для подолання у інтеграційному процесі України до світового економічного простору. Всі три блоки проблем розділені умовно і залежать від критеріїв, які покладені в їх основу. Так, наприклад, відсутність механізмів прогнозування ефективності регіональних стратегій, розвитку регіонів та трансформаційних зрушень регіонального економічного простору може мати безпосереднє відношення до ринкових потреб за умови вибору за об'єкт дослідження ринок капіталу.

Зупинимося на корумпованості усіх сфер діяльності регіонів нашої держави, оскільки вважаємо її основною економічною проблемою, яка зводить нанівець усі прогресивні кроки і тенденції розвитку. Корумпованість в Україні на макрорівні тісно пов'язана із дотаційною політикою. Варто зазначити, що серед нині функціонуючих 11 тис. територіальних громад, половина має чисельність до 3 тис. осіб. Місцеві бюджети таких громад дотуються державою більше ніж на 70% [3].

Основною негативною рисою корумпованості є формування потужного тіньового сектора економіки, який за різними оцінками складає від 40% до 70% від ВВП. Результати досліджень свідчать, що тіньова економіка в секторі підприємництва України поширена практично в усіх сферах економічної діяльності. Доказом високого рівня тінізації товарообороту в Україні є також результати оцінки відповідно до балансового методу в розрізі стратегічно важливих груп товарів (табл. 3.6) [4,5].

Таблиця 1 – Рівень тінізації в Україні у розрізі окремих груп товарів відповідно до балансового методу, %

Рік	Автомобілі	Земля, нерухомість	Освіта	Медицина	Торгівля
2011	23,4	36,9	67,2	52,4	44,4
2012	18,7	45,1	70,3	59,0	42,6
2013	16,2	58,8	74,8	68,6	48,5

Наявність високого рівня тіньової економіки та корупції призводить до зниження індексу економічної свободи, а відтак, знижується інвестиційна та підприємницька активність (зокрема, значення показника свободи інвестицій знизилося з 30 (зі 100 можливих) у 2007 році до 18 — у 2013; свобода на ринку праці з 51,8 до 36,2; свобода від корупції з 26 — до 19 відповідно) [5,9]. Зрозуміло, що реалізація масштабних контрабандних та тіньових схем неможлива без часткової підтримки з боку представників державної влади, іншими словами — наявності корупційних механізмів.

Що ж відбувається у структурі економічної системи за умов впливу на неї корупційних механізмів? Розглянемо узагальнену структуру економіки країн найближчих до України за основними параметрами (розташування, ресурси, клімат, культурні особливості) — Польщі та Чехії. Така структура має вигляд піраміди із основною галуззю економіки — промисловістю. Корупція деформує, спотворює її, змінює місця розташування галузей, далі змінюються механізми дотаційності та державної підтримки. Елементи архітектури економічного простору прагнуть отримати прибуток у найкоротші строки, тому поглиблюють цю проблему і підтримують ті сегменти, які спроможні її вирішити. В результаті зміна галузевих пріоритетів доходить до абсурду щодо стимулювання одних (менш важливих) і пригнічення інших (більш важливих) галузей і набуває кримінального характеру.

Всупереч згубному корупційному впливові в Україні поступово формуються передумови для зміцнення реальної економіки, зокрема створення кластерних об'єднань [5,6]. Хоча ці трансформації перебувають на початковому етапі і в сучасних умовах складно говорити про їх характер та наслідки, закладені передумови, що мають вектор, орієнтований на регіональний потенціал та економічний простір регіонів, повторюють світовий прогресивний досвід.

Інша важлива проблема блоку економічних проблем, що перешкоджають вступу України до ЄС, пов'язана із зовнішньоекономічною політикою нашої держави, оскільки важливість вибору правильних її орієнтирів набуває особливої ваги в умовах посилення процесу глобалізації світового господарства та загострення конкуренції на світових ринках.

В Україні ухвалено закони, які створюють номінальні можливості для включення її економіки у світове господарство: Закони України «Про зовнішньоекономічну діяльність»,

«Про режим іноземного інвестування» тощо. Проте, зовнішньоекономічна політика може бути успішною лише за умов системного та комплексного вирішення низки проблем, пов'язаних із її формуванням і реалізацією. Йдеться, зокрема, про такі системні перетворення, як формування економічних основ розвитку світогосподарських зв'язків країни, створення політичних передумов і правових засад формування зовнішньоекономічної політики. Системні перетворення та їхній вплив на характер зовнішньоекономічної діяльності також повинні ретельно враховуватися.

Реалізація економічної та соціальної політики в Україні в майбутньому буде значно залежати від того, наскільки успішно в країні буде реалізовуватися на практиці модель відкритої конкурентної економіки, що дозволить залучити до економіки України необхідні матеріальні, трудові, технологічні ресурси з одного боку, та використати зовнішні ринки для збуту вітчизняної продукції — з іншого. За таких умов перед Україною постає проблема вибору стратегічних партнерів та напрямів інтеграції у світовий економічний простір для досягнення поставленої мети.

Такі дослідження є актуальними у будь-який період часу, що пов'язано із багатовимірністю, динамічністю, неоднорідністю, інтегративністю та анізотропністю регіонального економічного простору. Зовнішньоекономічна політика держави з одного боку характеризує ступінь розвитку національного економічного простору (реальна економіка, виробництво і надання послуг, фінансовий та страховий сектор), з іншого — дає уявлення про перспективність зв'язків з іншими державами світу (інвестиційна привабливість, можливості розвитку нових ринків). Умови та результати експортно-імпоротної діяльності країни визначають характер її участі в системі міжнародної торгівлі та роль у світовому економічному просторі.

Для ефективної зовнішньоекономічної політики вважаємо за доцільне чітко визначити її змістовну сутність. Відповідно до ст. 10 Господарського кодексу України, зовнішньоекономічна політика — це політика, спрямована на регулювання державою відносин суб'єктів господарювання з іноземними суб'єктами господарювання та захист національного ринку і вітчизняного товаровиробника [7].

Розглянемо особливості зовнішньоекономічної політики України у сфері зовнішньої торгівлі. На початку 90-х рр. ХХ ст. запроваджений ліберальний підхід у зовнішній торгівлі, який був спрямований на розвиток конкуренції на внутрішньому ринку. Цей підхід не приніс очікуваного результату: різке збільшення імпорту товарів посилило і без того активний рух інфляційних процесів через пригнічення вітчизняного виробництва і спрямування дефіцитних валютних ресурсів не на технологічне оновлення власного виробництва, а на закупівлю великих партій споживчих товарів часто не найкращої якості [8, С. 101]. Далі спостерігається масова ліквідація та витіснення з внутрішнього ринку неконкурентоздатних вітчизняних підприємств. Недалекоглядна зовнішньоекономічна політика спровокувала тяжку кризу українського ринку ще на початку його становлення.

Після такого розвитку подій держава розпочала програму державної підтримки окремих галузей і підприємств. Всупереч сподіванням така підтримка не забезпечила підвищення конкурентоспроможності підприємств через відсутність загальнодержавної програми структурної перебудови, а навпаки, загальмувала прогресивні структурні зрушення. Навіть орієнтовані на експортну діяльність підприємства-монополісти (які майже завжди демонстрували високий рівень прибутковості), не змогли без проведення належної модернізації адаптуватися до нових умов і залишились залежними від імпортного постачання, врешті втративши окремі елементи конкурентоспроможності під час економічної кризи, яка розпочалась у 2008 р. Незначний позитивний ефект від державного втручання і спроб урегулювання торгівельної ситуації з іноземними державами у більшості випадків нейтралізувався переміщенням імпорту до тіньової економіки з відповідними наслідками (ухиленням від сплати мита, податків на імпортовані товари). Наслідком такої ситуації стала нерівність умов конкуренції на внутрішньому ринку: фактично знизився

рівень захисту підприємств, які працювали легально і акуратно сплачували податки, тобто знизився рівень їх конкурентоспроможності [9,10, С. 102].

Наступною особливістю зовнішньоекономічної політики України у сфері міжнародної торгівлі є нераціональна її структура. На сировинну продукцію припадає близько 60%, а на високотехнологічну — 3% (аерокосмічна техніка, телекомунікаційне та електротехнічне обладнання, неелектрична техніка, хімічні продукти, наукові прилади, фармацевтичні продукти, комп'ютерна та офісна техніка, електрична техніка), до того ж експортуються переважно товари з низькою часткою доданої вартості, а імпортуються навпаки, з високою. Зростає імпорт промислових товарів порівняно низької якості, що зумовлено нижчими цінами на імпорتنі товари через нижчу їх собівартість порівняно з вітчизняними конкурентами, що задовольняє населення з низьким рівнем доходу.

Ці особливості імпортно-експортної діяльності, як і будь-якої іншої, не можуть не залежати від наслідків науково-технічного прогресу, який в українському суспільстві стабільно недофінансовувався з того часу, як Україна здобула незалежність. Придбання ж високих технологій із-за кордону не здійснювалося, так само як і ліцензій та «ноу-хау» для виробництва вітчизняних конкурентоспроможних товарів і послуг, тобто заходи щодо першочергової лібералізації тих видів імпорту, від яких залежить інтенсифікація процесу інновацій у внутрішніх товаровиробників не здійснювалися [11].

Нині механізми регулювання імпорту через застосування стандартів, екологічних, санітарних та інших норм безпеки споживання також залишаються малоефективними, що, у свою чергу, створює ідеальні умови для перетворення ринку України на ринок збуту за низькими цінами низькоякісних і небезпечних для здоров'я та для навколишнього природного середовища товарів. Вважаємо справедливим твердження М. Портера — відомого дослідника у галузі конкуренції — який говорить про неї так: «яка б не була внутрішня система цінностей чи ідеологія у країні, фірми мають справу зі світовим ринком. Лише активізація зусиль, наполегливість, оновлення і особливо конкуренція є джерелами економічного прогресу для будь-якої країни і основами для підвищення виробничої діяльності та задоволення потреб громадян» [12, С. 800].

На основі зазначеного констатуємо: реалізація зовнішньоекономічної політики повинна здійснюватися з пріоритетністю підтримки і стимулювання конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, які зосереджені у регіонах. В таких умовах потрібно оцінювати всі економічні наслідки, пов'язані з конкурентною політикою, особливо на рівні територій, які розвиваються неоднаково, а не лише ті наслідки, які впливають на конкуренцію безпосередньо. Крім цього, таке регулювання обов'язково впливатиме на монополістів, оскільки зазначений вплив здійснюється на конкурентні позиції не лише на рівні локальних утворень, але й на економіку в цілому, тому необхідним є узгодження зовнішньоекономічної політики із завданнями антимонопольного регулювання.

З огляду на це абсолютно необхідно для ефективної зовнішньоекономічної політики взаємоузгодження її цілей із конкурентною політикою як на рівні країни, так і на рівні регіонів. Це потребує зміни орієнтирів імпортно-експортної політики, які мають враховувати регіональні пріоритети та поступово нарощувати темпи конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Вважаємо, що для підвищення ролі України у зовнішньоторгівельних відносинах найбільш важливим є один з управлінських кроків, метою якого є захист регіональних ринків і їх елементів від недобросовісної іноземної конкуренції, наприклад монополні позиції інтегрованих іноземних компаній. Тому важливим є поступове впровадження стратегії «керованої» замість «вільної» торгівлі, яка буде враховувати регіональну специфіку, продуктивність вітчизняних виробників та поєднувати важелі ліберального і протекціоністського характеру відповідно до умов регіонального економічного простору країни.

Висновки. Проблематика входження України у світовий економічний простір багатогранна і масштабна. На основі позитивного досвіду розвинених країн та в розрізі основних проблем слід виділити такі, подальший розвиток без подолання яких неможливий. Усі блоки виділених у статті проблем мають вирішуватися комплексно через їх тісний і взаємообумовлюючий характер. Цей критерій є основним для формування відповідного управлінського механізму та інструментарію. Іншим критерієм є гнучкість підходів та методів, які здатні модернізуватися та пристосовуватися внаслідок впливу трансформаційних зрушень на економічний простір.

Список використаних джерел:

1. Стратегія розвитку України у період до 2020 р.: проект / М-во економіки України. – К., 2008. – 268 с.
2. Стратегічні напрями переходу України на засади сталого розвитку в контексті її інтеграції до Європейського співтовариства / [моногрф. / ред. Е.В. Собонович]. - К. : Салютис, 2005. – 44 с.
3. Черевко Д.Р. Знаходження сфери допустимого ризику регіональних експортно-імпортних операцій / Зб. наук. праць «Формування ринкової економіки» № 22. — К.: КНЕУ, 2009.
4. Ахинов Г.А. Экономика общественного сектора: учеб. пособ. / Г.А. Ахинов, Е.Н. Жильцов –М.: ИНФРА-М, 2008.–354с.
5. Варналій З. С. Теоретичні засади детінізації економіки України //Вісник Вінницьк. політехніч. ін-ту.–2014.–№1.–с.48-50.
6. Бидельманова М.М. Предпосылки создания кластеров и их роль в развитии экономики Республики Казахстан / М.М. Бидельманова // Научно-виробничий журнал «Часопис економічних реформ». - 2012. – №1(5). – С. 129-135.
7. Войтович А.Д. Кластеризация регионов за рівнем соціально-економічного розвитку / А.Д. Войтович // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. - №4, Т.1. – С.248-252.
8. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
9. Филюк Г.М. Зовнішньоекономічна та конкурентна політика України: суперечності розвитку, напрями гармонізації / Филюк Г.М. // Український соціум. - К., 2014. - №1(48). - С.99-105.
10. Письмаченко Л.М. Державне управління зовнішньоторгівельною діяльністю в Україні: регулювання та контроль: моногр. / Л.М. Письмаченко. – Донецьк: Тов. «Юго-Восток, Лтд». – 2008. – 366 с.
11. Schmalensee R. and Willin R. Handbook of Industrial Organization / R. Schmalensee and R. Willin. – Amsterdam, 1989.
12. Грущинська Н.М. Розвиток експортного потенціалу України в сучасних світогосподарських процесах / Н.М. Грущинська, М.П. Музиченко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 7. – С. 19–26.
13. Портер М. Международная конкуренция: пер. с англ. / М. Портер – М.: Междунар. отношения, 1993. – 896 с.

Ключові слова: інтеграція, світовий економічний простір, корупція, зовнішньоекономічна політика, конкуренція, регіони, стратегія розвитку.

Ключевые слова: интеграция, мировое экономическое пространство, коррупция, внешнеэкономическая политика, конкуренция, регионы, стратегия развития.

Keywords: integration, world economy, corruption, foreign economic policy, competition, regions, strategy development.